

HAYOT VA O' LIM CHEGARASIDA: BIOETIKANING ZAMONAVIY TIBBIYOTDAGI O'RNI

G'uzorova Ozoda Uchqun qizi¹,

Umarova Farida Saidikramovna²,

Elmurotova Dilnoza Baxtiyorovna³

1-son davolash fakulteti 110" A "guruh talabasi¹

Falsafa fanlar nomzodi, dotsent², PhD dotsent³

Toshkent davlat tibbiyot universiteti

Annotatsiya: Ushda zamonaviy tibbiyot amaliyotida bioetikaning tutgan o'rni, ayniqsa hayot va o'lim bilan bog'liq axloqiy muammolar doirasida tahlil etiladi. Ushbu maqola bioetikaning mazmuni, zamonaviy tibbiyotdagi roli hamda global va milliy kontekstdagi dolzarb muammolarni yoritishga bag'ishlangan.

Kalit so'zlar: Bioetika, hayot va o'lim, tibbiyot, evtanaziya, shifokor etikasi.

Tibbiyot — bu nafaqat ilm-fan, balki inson hayoti va qadriyatlariga bevosita ta'sir etuvchi amaliyotdir. Har bir diagnostika, davolash yoki jarrohlik aralashuvi shifokorning axloqiy qaroriga tayanadi. Zamonaviy tibbiyot inson hayotini saqlab qolish va sifatini oshirish yo'lida misli ko'rilmagan yutuqlarga erishmoqda. Biroq hayot va o'lim bilan bog'liq qarorlar insoniyat tarixidagi eng chuqur falsafiy va axloqiy masalalardan bo'lib qolmoqda. Aynan shu nuqtada bioetika – tibbiyot va axloqning kesishgan nuqtasi – dolzarb masalaga aylanadi. Shifokorlar nafaqat ilmiy qaror, balki inson qadri, huquqi va axloqiy javobgarlikni hisobga olgan holda harakat qilishlari zarur. Bioetika — “hayot falsafasi” bo'lib, inson huquqlari, shaxsiy tanlov, hayot va o'lim masalalariga axloqiy yondashuvni ta'minlaydi.

1. Bioetika: mohiyati va tarixiy ildizlari

Bioetika – bu tibbiy amaliyotda yuzaga keladigan axloqiy muammolarni o‘rganadigan fan. Uning ildizlari qadimiy Gippokrat tamoyillariga borib taqaladi, biroq zamonaviy bioetika XX asr o‘rtalarida, ayniqsa 1960-70 yillarda inson tanasida o‘tkazilgan tajribalar, genetik aralashuvlar va hayot-mamot bilan bog‘liq muammolar keskin ko‘paygach, alohida soha sifatida shakllandi. Bugungi kunda bioetika inson huquqlari, diniy e‘tiqodlar, ilmiy taraqqiyot va madaniy qadriyatlarning uyg‘unligiga asoslangan tarmoqli fan hisoblanadi.

Bioetika zamonaviy tibbiy amaliyotda to‘rtta asosiy printsipga tayanadi:

1. Avtonomiya — bemorning o‘z tanasiga oid qarorlarni mustaqil qabul qilish huquqi.
2. Ziyon yetkazmaslik — shifokor birinchi navbatda bemorga zarar yetkazmasligi kerak.
3. Yaxshilik qilish — tibbiy aralashuvlar bemor uchun ijobiy natija keltirishi lozim.
4. Adolat — sog‘liqni saqlash tizimi barcha bemorlar uchun teng va adolatli bo‘lishi zarur.

Bu printsiplar, ayniqsa, hayot va o‘lim bilan bog‘liq nozik holatlarda shifokor va bemor o‘rtasidagi axloqiy chegaralarni belgilab beradi.

2. Hayot va o‘lim o‘rtasidagi axloqiy dilemmalar

Shifokorlar ko‘pincha o‘lim arafasida turgan bemor haqida qaror qabul qilishga majbur bo‘lishadi. Masalan, hushsiz yotgan bemorning hayotini sun‘iy uskunalar yordamida davom ettirish kerakmi yoki tabiiy ravishda uni yakunlashga ruxsat berish kerakmi? Bu savolga faqat tibbiy emas, balki falsafiy va axloqiy jihatdan ham yondashish zarur. Yana bir muammo — sun‘iy intellekt (AI) yordamida tashxis qo‘yish va davolash. AI shifokorning o‘rnini bosayotgani sababli axloqiy javobgarlik masalasi dolzarblashmoqda: qarorni kim qabul qiladi — insonmi yoki mashinami?

Sun'iy intellekt (AI) — tibbiyotda AI orqali tashxis qo'yish yoki qaror qabul qilish insoniy axloqiy javobgarlikni kamaytirishi mumkin. Bunday sharoitda AI'ga ishonish darajasi va shifokor-texnologiya munosabati qayta ko'rib chiqilmoqda. Genetik muhandislik — irsiy kasalliklarni aniqlash va yo'qotish imkoniyatlari bilan birga, "genetik diskriminatsiya" yoki "yaratilgan inson" tushunchasi kabi

3. Evtanaziya va turlicha qarashlar

Ba'zi mamlakatlarda bemorning o'zi istagan holda hayotini yakunlashga ruxsat beriladi (masalan, Niderlandiya, Kanada). Boshqa jamiyatlarda esa bu jarayon Alloh bergan hayotga aralashish deb hisoblanadi va qat'iy rad etiladi. O'zbekistonda evtanaziya qonun bilan taqiqlangan. Bu masala har bir davlatning diniy, madaniy va huquqiy kontekstida hal etiladi.

4. Genetik muhandislik va sun'iy intellekt: kelajakdagi tahdidlar

CRISPR texnologiyasi yordamida genetik kasalliklarni davolash imkoniyati vujudga kelmoqda. Ammo bu texnologiyadan noto'g'ri foydalanish – masalan, "ideal bola" yaratish istagi – yangi axloqiy xavf tug'diradi. Sun'iy intellekt esa diagnostika va qaror qabul qilishda qulaylik yaratsa-da, inson hayoti ustidan hukm chiqarish mas'uliyatini avtomatlashtirish axloqiy xavfni kuchaytiradi.

5. Hayotning qadri va falsafiy yondashuv

Falsafa hayotni nafaqat biologik, balki ma'naviy va ma'naviy qadriyat sifatida ko'radi. Eksistensial yondashuvga ko'ra (masalan, V. Frankl falsafasi), hayot azob bilan to'lsa ham, u ma'no bilan to'lib-toshgan bo'lishi mumkin. Shuning uchun ham shifokorning vazifasi bemorning faqat jismoniy azobini kamaytirish emas, balki uning hayotini hurmat qilishdan iborat.

6. Bioetika va O'zbekistonda uning rivojlanishi

O'zbekistonda bioetika mustaqil soha sifatida endigina rivojlanmoqda. Tibbiyot oliygohlarida bioetika fanining o'qitilishi, bemor huquqlarini himoya qilish tizimi va axloqiy kodekslarning joriy etilishi — bu boradagi muhim qadamlar hisoblanadi.

Ammo zamonaviy texnologiyalar jadal rivojlanar ekan, bu sohaga doimiy ravishda falsafiy, huquqiy va ilmiy yondashuvni kuchaytirish talab etiladi. Zamonaviy tibbiyot insoniyatga hayotni uzaytirish, kasalliklarni davolash, organlarni almashtirish kabi keng imkoniyatlar yaratmoqda. Biroq bu imkoniyatlar bilan birga, axloqiy, diniy va falsafiy masalalarni hal qilish zaruriyati tug'ilmoqda. Bioetika – bu hayot va o'lim o'rtasidagi nozik qarorlarni ongli va mas'uliyatli tarzda qabul qilishga yo'l ko'rsatuvchi muhim yo'nalishdir. Ayniqsa, shifokor-bemor munosabatlarida ishonch va hurmatga asoslangan axloqiy muvozanatga erishish zamonaviy tibbiyotning asosiy ustunlaridan biri bo'lib qolmoqda.

Xulosa: Zamonaviy tibbiyot nafaqat hayotni uzaytirish, balki inson salomatligini saqlash, og'ir kasalliklarni oldini olish va davolashda ulkan yutuqlarga erishmoqda. Biroq bu taraqqiyot insoniyatni oldinga surgani holda, ayni paytda chuqur axloqiy va falsafiy savollarni ham kun tartibiga olib chiqmoqda. Ayniqsa, hayot va o'lim bilan bog'liq masalalar shifokorlar, bemorlar va jamiyat oldida murakkab tanlovlarni yuzaga keltiradi. Bioetika aynan shu muammolarga ilmiy va axloqiy yondashuvni taklif etadi. Uning asosiy vazifasi — inson sha'ni va huquqlarini himoya qilish, tibbiy qarorlar jarayonida adolat va axloqiy me'yorlarni saqlashdir. Bioetika, ayniqsa, evtanaziya, organ transplantatsiyasi, genetik muhandislik va sun'iy intellekt sohalarida shifokorlar uchun yo'l-yo'riq vazifasini bajaradi. Shu bois bioetik madaniyatni rivojlantirish — nafaqat tibbiyot sohasi, balki jamiyat taraqqiyoti uchun ham muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Beauchamp T.L., Childress J.F. Principles of Biomedical Ethics, 7th Edition, Oxford University Press, 2013.
2. Gillon R. Medical ethics: four principles plus attention to scope, BMJ, 1994.
3. Frankl V.E. Man's Search for Meaning, Beacon Press, 2006.

4. O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni saqlash vazirligi normativ hujjatlari, 2020–2024.
5. UNESCO Bioethics Core Curriculum, 2010.
6. Fayzullayev, A. (2021). Falsafa asoslari. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti — mahalliy falsafiy manba.
7. Элмуротова Д.Б., Элмуратов Э.Б. Исследование и совершенствование техники и технологии по освоению скважин в сложных горно-геологических условиях на месторождениях Республики Узбекистан // Лучшие интеллектуальные исследования, Ч-13, Т.5, Январь-2024, С.11-23, Россия.
<http://web-journal.ru/index.php/journal/issue/view/89>
8. Elmurotova D.B., Sayfullayeva D.I., Isroilova Sh.A. Terms of medical information system, World Bulletin of Public Health (WBPH), V.34, May, P.91-92, 2024 ISSN: 2749-3644, Berlin. <https://www.scholarexpress.net>
9. Elmurotova D.B, Majlimov F.B., Zuparov I.B., Kayumova K.S., Xudoyberdiyev B.A. A modern approach to hand hygiene in medicine // European Journal of Humanities and Educational Advancements (EJHEA), V.5 N.05, May 2024 ISSN: 2660-5589, P.51-53, Spain. <https://www.scholarzest.com>
10. Elmurotova D., Arzikulov F., Egamov S., Isroilov U. Organization of direct memory access // Intent Research Scientific Journal-(IRSJ), ISSN (E): 2980-4612, V.3, Is.10, October – 2024, P. 31-38., Philippines,
<https://intentresearch.org/index.php/irsj/article/view/345>
11. Elmurotova D., Arzikulov F., Izzatullayev I., Olimov A., Abdurahmonov J. The role of remote diagnostics in medicine // World Bulletin of Public Health (WBPH), V.39, October 2024, ISSN:2749-3644, P.102-105. Germany,
<https://scholarexpress.net/index.php/wbph/article/view/4664>
12. Elmurotova D., Fayziyeva N.A., Urmanbekova D.S., Bozorov E.H. Implementation of the method of teaching x-ray therapy in higher educational institutions // **Web of Teachers: Inderscience Research**, V.2, Issue 10, October-

2024, ISSN (E):2938-379X, P.18-23. Spain.

<https://webofjournals.com/index.php/1/article/view/1868>

13. Elmurotova D.B., Esanov Sh.Sh., Abduraxmonov S.A., Ulug'berdiyev A.Sh., Umarov J.S. Medical device reliability and measuring instrument specifications // Eurasian Journal of Engineering and Technology, EJET, V.34, October-7, 2024, ISSN: (E) 2795-7640, P.10-13, Belgium. <https://geniusjournals.org/index.php/ejet>

14. Shodiev A.A., Mussaeva M.A., Elmurotova D.B. Magnetic resistance and mobility of carriers of HTSC – YBCO tapes irradiated with 5 MeV electrons // Eurasian Journal of Physics, Chemistry and Mathematics, EJPCM, V.35, October-26, 2024, ISSN: 2795-7667, P.25-33, Belgium.

<https://geniusjournals.org/index.php/ejpcm/article/view/6393>

15. Elmurotova D.B., Fayziyeva N.A., Odilova N.J. Properties of electron and neutron therapy // Web of Medicine: Journal of medicine, practice and nursing, V.2, Issue 10, October-2024, ISSN (E): 2938-3765, P.137-141, Spain.

16. Elmurotova D.B., Yoqubboyeva E.Z., Orifqulova M.F., Imanova L.N. Application of computer technologies in medicine // Western European Journal of Medicine and Medical Science, V.2, Issue 11, ISSN (E): 2942-1918, November-2024, P.1-12. Germany. <https://westerneuropeanstudies.com/index.php/3>